

Saber conviure és la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, de compartir, cooperar, respectar, autoregular-se i saber comunicar-se de manera positiva amb l'entorn. Educar per a la convivència vol dir educar per conèixer-se i per conèixer, per interaccionar positivament amb els altres i amb l'entorn. En realitat, es tracta d'un doble aprenentatge: en primer lloc, la convivència s'aprèn, i per altra banda, la convivència ensenya, ja que gràcies a ella s'aprenen continguts actitudinals, disposicions enfront de la vida i el món que possibiliten l'aprenentatge d'altres continguts conceptuals i procedimentals.

L'aprenentatge de la convivència és inherent a tot procés educacional, però en cap cas és una responsabilitat única dels centres educatius. S'aprèn a conviure en tots aquells àmbits en què ens movem i des del mateix moment del naixement, i seria prioritari que els missatges fossin els mateixos des de qualsevol dels àmbits.

L'educació per a la convivència és una de les finalitats de l'educació formal. En el seu article segon, la LOE diu:

Són objectius de l'educació: l'educació en el respecte dels drets i les llibertats fonamentals, en la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones, i en la igualtat de tracte no discriminatori; l'educació en l'exercici de la tolerància i de la llibertat dins dels principis democràtics de convivència, així com en la prevenció de conflictes i la resolució pacífica d'aquests, a la vegada que la formació per a la pau, el respecte als drets humans, la vida en comú, la cohesió social, la cooperació i solidaritat entre els pobles, així com l'adquisició de valors que propiciïn el respecte als éssers vius i al medi.

El concepte de "bona convivència" és una construcció social, ja que fins i tot dins els diferents grups que formen la comunitat escolar trobem diferents perspectives i expectatives amb relació a aquest concepte; a més, com a construcció social, la convivèn-

cia escolar es veu influenciada pels valors i la cultura de la societat i per les polítiques socioeconòmiques i educatives.

El model de convivència escolar es construeix a partir dels valors i creences de les persones que formen la comunitat educativa, aspectes que determinen els principis i les normes del centre. La institució educativa, encara que no sigui el seu propòsit, no es limita a ensenyar coneixements, habilitats i mètodes. Va més enllà. L'escola contribueix a generar els valors bàsics de la societat en què està inserida. Els valors de l'escola influeixen sobre els alumnes. Molts d'aquests valors estan clarament explicats en l'ideari institucional, mentre que altres estan íntimament lligats a la identitat institucional, i són els que es viuen diàriament; sobre aquests principis es construeix i consolida la convivència.

1. Com s'ensenya a conviure

- Interaccionar: intercanviar accions amb els altres.
- Interrelacionar-se: establir vincles que impliquin reciprocitat.
- Dialogar: fonamentalment ESCOLTAR, també parlar amb els altres.
- Participar: actuar amb els altres.
- Comprometre's: assumir responsablement les accions amb els altres.
- Compartir propostes i discutir: intercanviar idees i opinions diferents amb els altres.

EL PLA DE CONVIVÈNCIA DE CENTRE

- Dissentir: acceptar que les idees pròpies i les dels altres poden ser diferents.
- Acordar: trobar els aspectes comuns; implica pèrdua i guany.
- Reflexionar: tornar sobre el passat, pensar en el que ha succeït.
- Produir pensament: conceptualitzar les accions i idees.

Totes aquestes condicions a l'escola es conjuguen i es transformen en pràctica quotidiana a través dels projectes institucionals que siguin convocats i resultin significatius per als actors institucionals i que responguin a necessitats i demandes institucionals. Aquests projectes inclouen i excedeixen els continguts singulars de les assignatures; la tasca inclou els diferents actors i, com a conseqüència d'això, les relacions quotidianes i rutinàries es modifiquen, els rols varien, cada integrant assumeix responsabilitats noves, i s'incrementa el protagonisme de tots els participants. L'activitat té sentit i significat per a aquells que l'executen, però també en té per als seus destinataris; arribar a les metes pro-

posades és la comesa compartida, i incrementa la responsabilitat i el sentit de pertinença. Aquesta proposta impregna tota la institució que, sense "treballar específicament la convivència", aprèn "a conviure, convivint".

2. Les normes de convivència

El centre educatiu és una organització on les relacions i la convivència han d'estar guiades per un seguit de normes que garanteixin el respecte dels drets i el compliment dels deures dels diferents grups socials que l'integren. Els principis d'aquestes normes i els drets i deures de les persones que formen part del centre educatiu han d'estar recollits en el Reglament de Règim Intern. No hem d'oblidar, però, que amb les normes establertes de totes les organitzacions (i els centres educatius ho són) hi conviuen un "altre" tipus de normes, valors i actituds que no estan recollides enlloc però que pertanyen a la "cultura" del centre i que es manifesten (o no) en el moment de relacionar-se, de dur a terme un projecte, d'arribar a uns acords, etc. En el moment de dissenyar un Pla de Convivència de Centre, és important conèixer i tenir presents aquests altres valors o normes no escrits, perquè poden ser la clau de l'èxit.

El Pla de Convivència és una planificació educativa de la convivència per tal de prevenir possibles situacions discriminatòries, de violència o d'abús

No s'ha de confondre el Pla de Convivència amb el Reglament de Règim Intern. El Reglament de Règim Intern és un recull de normes, drets i deures, mentre que el Pla de Convivència és una planificació educativa de la convivència per tal de prevenir possibles situacions discriminatòries, de violència o d'abús.

La gestió democràtica de les normes implica que:

- Les normes es discuteixen, es negocien i s'avaluen periòdicament.
- Els membres de la comunitat educativa coneixen l'origen de les normes.
- Les normes estan al servei de les necessitats del grup.
- Es coneix el responsable del compliment de les normes.
- La sanció s'exerceix en nom del bé comú.
- No es visualitza la sanció com un càstig, sinó com una responsabilitat.
- Tothom té el dret de criticar i dissentir de les normes.
- Una vegada presa la decisió en comú, la norma es compleix com a regla bàsica del joc democràtic.
- S'analitzen i reconeixen les conseqüències d'incomplir les normes.
- Les normes importants són poques, clares i estan ben definides; les altres han de ser lliures.
- No es prenen decisions normatives que no hagin estat enteses per tots els membres.
- Una vegada preses les decisions, s'ha d'establir un mecanisme de comunicació i exemplificació perquè s'acabin incorporant en la conducta social dels membres del grup.
- Tota norma ha de ser el reflex de finalitats de convivència que tots els membres considerin justes, equitatives i beneficioses per a tots.
- Les decisions es prenen per majoria i, encara que s'ha de reconèixer l'existència de minories i s'han de respectar en la seva llibertat, això no implica que aquestes puguin imposar criteris normatius no consensuats.
- El grup passa a ser el responsable de fer, complir i controlar les normes.
- Cada membre del grup ha d'assumir els comportaments, actituds i sancions que s'han decidit quan s'han elaborat les normes.
- Els membres del grup se senten intrínsecament motivats i responsables del compliment de les normes per part de tot el grup.
- El propi grup ha d'establir els processos de regulació i modificació de normes i convencions.

3. Els Plans de Convivència de Centre

Iniciar un procés de millora de la convivència requereix una anàlisi profunda i crítica de la realitat escolar del centre. No es tracta tan sols de definir unes normes i determinar uns compromisos; s'ha d'anar més enllà. Un Pla de Convivència de Centre ens permet fer una revisió ètica de les bases en què es fonamenten els diferents tipus de relacions que es donen dins el centre, fet que generarà una nova cultura de relació i uns nous valors a compartir basats en la coresponsabilitat, el reconeixement i la confiança. Es tracta d'iniciar una acció educativa que persegueixi incrementar el grau de participa-

ció i d'identificació de tots els sectors que formen la comunitat educativa d'un centre. Una acció sistemàtica, ben organitzada, amb espais i temps, amb un pla gradual no gaire ambiciós però que sigui estable i perdurable en el temps. Iniciar l'elaboració d'un Pla de Convivència de Centre implica reflexionar principalment entorn de:

- Les creences i els valors dels diferents sectors de la comunitat educativa.
- El clima i l'organització del centre.
- L'estil docent.
- Les metodologies i les estratègies de treball.
- El currículum competencial.
- Els aprenentatges social i emocional.
- La normativa.

Els plans per a la millora de la convivència han de servir per reflexionar sobre la relació que hi ha entre els conflictes de convivència i les dificultats dels alumnes per sentir-se integrats, i també ha de servir per tal que els alumnes evolucionin de manera positiva en els seus aprenentatges. Així, el Pla de Convivència s'ha d'atenir als punts següents:

- Educar per a la pau i per al respecte als drets humans.
- Prevenir la violència.
- Propiciar la integració de tot l'alumnat.
- Afavorir els aprenentatges.

4. Factors que poden incidir en la convivència en un centre educatiu

És evident que els factors que poden incidir en el clima dels centres escolars són molts i molt diversos: els diferents estils de socialització familiar o el context social de les escoles o instituts són factors externs que incideixen en les dinàmiques relacionals dels centres educatius i que inevitablement condicionen la convivència interna entre els seus actors; però també incidiran de manera directa en el clima del centre les mancances afectives, la mala gestió dels propis sentiments, els models simples d'interpretació de la realitat, o les postures vitals pessimistes de les dife-

rents persones que formen part de la comunitat educativa.

Un altre factor a valorar és la significació que atorguen els joves a les pràctiques violentes o conflictives en el marc escolar; aquest és un aspecte clau per treballar les relacions de convivència a l'entorn educatiu. En aquest sentit, un dels aspectes que criden més l'atenció és el no reconeixement del fenomen de les pràctiques agressives i, especialment, del *bullying*, és a dir, de l'agressió de forma reiterada sobre una determinada víctima dintre del grup d'iguals.

Aquesta manca de reconeixement pot situar-se tant en el terreny dels agressors com en el de les víctimes. En el cas de l'agressor, no reconèixer la pràctica agressiva l'ajuda a legitimar-la: es tracta més d'una broma que no pas d'un acte de violència, i això li permet continuar amb determinats rituals sense considerar que provoqui cap mal. En el cas de la víctima, no reconèixer la pràctica agressiva, com han assenyalat diversos treballs, pot esdevenir un recurs de supervivència, de manteniment de l'autoestima. L'agreujant en aquest cas és que la víctima pugui acabar normalitzant una posició de submissió, internalitzant un rol d'individu que, per tal de no ser estrany i ser "acceptat", hagi de tolerar determinats abusos sobre la seva persona.

En efecte, malgrat que se n'hagi parlat força en els mitjans de comunicació i s'hagi tractat a les escoles, pocs alumnes es reconeixen a si mateixos maltractats o reconeixen que algun company de l'escola estigui essent objecte de maltractament. Ni tan sols els insults són considerats com una agressió pels joves. Sentir-se malament en ocasions es redueix a expressions del tipus "una mica sí", o "jo em sento una mica així". D'altra banda, quan no s'és víctima, es treu importància al fet o simplement "no es veu" i apareix la frase "però tampoc és *bullying*".

Rosa López Rodríguez

Professora i Psicopedagoga experta en PNL
rlopez@xtec.cat